

BISERICA ORTODOXĂ DUPĂ PANDEMIE: COMUNICARE ȘI LIMBAJ

THE ORTHODOX CHURCH AFTER THE PANDEMIC: COMMUNICATION AND LANGUAGE

Maxim MELINTE, dr. în istorie,
preot la Biserica „Adormirea Măicii Domnului”, Ghidighici
ORCID: 0000-0002-2928-9907
bisghidighici@gmail.com

Maxim MELINTE, PhD history,
priest at Assumption Church, Ghidighici

CZU: 27

DOI: 10.46727/c.v3.21-22-03-2024.p204-212

Abstract. The years 2020-2022 were a special period for the entire world community, especially for representatives of religious communities. If the educational process was adapted to online learning, religious communities faced the problem of divine service in places of worship, as well as communication between believers. Since the term community implies both verbal communion - prayer, moral-spiritual education and charitable actions, as well as non-verbal communion - receiving communion and kissing icons, all of them raised a series of problems, gave birth to restrictions, launched a series of confrontations and debates. The biggest difficulty and reason for a conflict with civil society started due to the way in which the Orthodox Church offered communion during the pandemic. The issue has been championed and promoted by the media and the internet community. What actually happened, and how public opinion influenced Christian believers, will be told in my report.

Keywords: *Pandemic, Orthodox Church, communication, community, communion.*

Ultimii doi ani au reprezentat o perioadă de încercare, cu schimbări la nivel mental și comportamental. A fost o perioadă dificilă, și o recunoaștem cu toții. Societatea în ansamblul ei s-a văzut nevoită să se oprească puțin din ritmul ei neliniștit și să revizuiască modul de relații familiare, sociale, economice și cele spirituale.

Dacă înainte de pandemie și războiul din Ucraina la mese predominau toasturi de gen: Hai noroc, Bani și casă de piatră; acum tot mai des auzim: Pace și sănătate!

COVID-19 a fost o pandemie și o amenințare globală. Lumea s-a oprit în loc. S-a întâmplat ceva neobișnuit, neașteptat, nedorit, necunoscut. Fiindcă, atunci când sute de mii de oameni mureau de foame în Africa sau erupea un vulcan în Islanda sau un tsunami provoca în Asia moarte și suferință, sau cineva murea de SIDA și tuberculoză, cea mai mare parte a omenirii putea urmări de la distanță incidentele de acest tip, și în suflet declara liniștit: Asta-i nu e la noi? Și nu mă afectează. Acele timpuri au trecut. Pandemia i-a contaminat, la propriu și la figurat, absolut pe toți.

De altfel, pandemia a creat și o criză economică și socială pe tot globul pământesc. Din punct de vedere teologic, fiecare criză are o cauză spirituală și nu înseamnă altceva decât o verificare sau un examen. Din greacă criză (κρίσις) se traduce ca judecată, sentință, hotărâre, un punct de cotitură. Deci, criză are ca scop să învețe pe noi a judeca drept, a gândi corect și echilibrat, ne cheamă la un examen de conștiință, analiză critică a faptelor și a vorbelor. Am avut cu toții de înșușit o lecție dură, dificilă și insuportabilă. Am plâns, ne-am bucurat, ne-am întristat, dar și ne-am deșteptat.

A fost un examen deloc ușor pentru întreaga omenire și pentru toate instituțiile publice și de stat: școli, spitale și centre comerciale. Cu toții am fost chemați să ne raportăm corect vis-à-vis de această situație neordinară.

Famiile, cuplurile și părinți cu unul sau mai mulți copii au avut și ei de suferit. Unii au devenit mai atenți, mai prietenoși, mai responsabili, mai răbdători. Alții, dimpotrivă, mai agitați, indiferenți și aroganți, și în consecință – despărțiți și divorțați. Și asta se întâmplă deoarece oamenii nu au însușit rostul vieții: de a trăi în comun, manifestând dragoste, dăruire și dialog. Din acest considerent, subsemnatul a propus o formulă, pe care a numit-o *formula 3D: dragoste, dăruire și dialog*. Fiindcă în Rai, Dumnezeu, văzând pe omul creat, spune că *nu este bine să fie omul singur; să-i facem ajutor potrivit pentru el* (Facerea 2, 18) – femeia – soție – Eva. Deoarece întreaga învățătură creștină te îndeamnă se renunți la egoism: *Tatăl nostru..., pâinea noastră..., greșalele noastre*. Nu *eu*, ci *noi*. Și spune în continuare Creatorul: *De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va uni cu femeia sa și vor fi amândoi un trup* (Facerea 2, 24). Deci, unul plus una egal cu unu. O regulă asemănătoare cu cea a Sfintei Treimi, unde Tatăl, Fiul și Sfântul Duh este un singur Dumnezeu.

Și auzeam la lecția de istorie că primii oameni își formau comunități; în limbaj ecleziastic avem comunități creștine; iar unii dintre noi au trăit în *comunalka*. Ceea ce trebuie să facă pe oameni să fie fericiți este o trăire în comun, având un scop comun, sarcini și vise comune. Cel mai important pentru o comunitate sănătoasă este ca membrii ei să comunice între ei. Or, comunitatea creștină are comun pe Dumnezeu, care este dragostea; și membrii ei comunică cu Dumnezeu și între ei în spiritul dragostei desăvârșite, bucurându-se și tânguindu-se la fel împreună. Exact așa cum o practică creștinii prin intermediul slujbelor de sănătate și pomenirea celor adormiți. Din dragoste dau pomană dăruind cuiva și dialogând: *primește de sănătate sau de sufletul lui cutare*.

În perioada pandemiei noi am primit ceea ce, firească, trebuia să ne unească – boala, pentru că ne-a afectat absolut pe toți, indiferent de vârstă, gen, statut social, etnie sau religie. Am vorbit despre boală, despre cei infectați, despre cei nevaccinați, despre cei care nu au respectat regimul de carantină.

Spuneam atunci că ne-am împărțit în două tabere: cei care s-au infectat cu covid și cei care încă nu s-au infectat; iar în anul următor – cei care s-au vaccinat și așteptau ca cei nevaccinați să moară, și cei nevaccinați așteptând sfârșitul dureros al celor dintâi.

În loc de unire – dezbinare, în loc de dragoste – ură, în loc de comunicare și dialog – bârfe și fake news.

Anxietatea și frica a paralizat mersul vieții, a înghețat rațiunea și a făcut pe oameni să se simtă izolați, solitari și inutili.

În această perioadă în societatea noastră bolnavă se observă două tabere, dușmănoase de la început, mai târziu, prietenoase: Biserica și statul. Ambele, la drept vorbind, au exagerat, considerându-se deținători de Adevăr și manifestând lipsa de smerenie/răbdare, capacitate de a comunica.

Mereu am fost întrebat de către jurnaliști: *Ce părere aveți despre asta sau alta? Am răspuns că nu pot să am părerea mea proprie în afară de ceea ce mă învață Scriptura. Ce pot eu să adaug la Cuvântul lui Dumnezeu? Nimic. Atunci când Biserica exprimă o opinie referitoare la un fenomen al societății îl face la fel prin prisma Sfintei Scripturi, și nicidecum din interes politic și personal.*

Și în sânul Bisericii apar două tabere: cei care s-au conformat ușor restricțiilor, oferind împărtășania cu linguriță de plastic sau muiată în pahar cu spirt, și alții, mai tradiționaliști, nonconformiști și pe-alocuri rebeli. Cei dintâi au fost catalogați de societate *preoți moderni*, iar de către oponenți – *ecumeniști, soros-iști, eretici*. Și viceversa: cei tradiționaliști au fost criticați de societatea civilă și considerați înapoiați, analfabeți, fundamentalști.

Atenția societății, îndeosebi a presei, a fost focusată asupra bisericilor, slujitorilor și a enoriașilor ei. Ne-am arătat nepregătiți pentru a comunica cu societatea civilă, incompetenți de a da interviuri și sugestii publice. Unii din enoriași au manifestat, din mare zel, comportament dușmănos față de „ceilalți”, aruncând vorbe necenzurate, pline de ură și blesteme. Am avut de suferit și de pierdut mult în urma acestor conflicte.

Primele două luni de restricții din cauza pandemiei de COVID-19 au reprezentat un test pentru Biserica Ortodoxă, care a fost nevoită să renunțe la o serie de obiceiuri sau slujbe religioase, pe care le consideră de maximă importanță pentru enoriași: împărtășania, sărutarea icoanelor și a sfințelor moaște, săturarea mâinilor slujitorilor, etc.

Restricțiile impuse slujbelor bisericești și împărtășirii cu Sfintele Taine au fost văzute de unii preoți și credincioși drept un amestec a Statului în treburile bisericești sau chiar o prigoană împotriva Bisericii Ortodoxe. Mulți au protestat față de regulile impuse de autoritățile, invocând libertatea religioasă, rolul spiritualității în tratarea bolilor, precum și contaminarea prin împărtășire.

Numeroasele cazuri de infectare, dar mai ales decese ca urmare a acestei infecții, și în mod special, programul de vaccinare – toate acestea au adus o frică nemaipomenită în sufletele oamenilor.

Încercam zilnic, prin intermediul Sfintelor Scripturi, să demonstrez că frică este un păcat și un impediment pentru mântuire: *Iar partea celor fricoși și necredincioși și spurcați și ucigași și desfrânați și fermecători și închinători de idoli și a tuturor celor mincinoși este în iezorul care arde, cu foc și cu pucioasă* (Apocalipsa 21, 8).

Frica este o piedică a mântuirii. E și ea o ispită a satanei. De aceea trece, ca un fir roșu, prin toată Biblia, Cuvântul lui Dumnezeu ce spune: „*Nu te teme!... Eu, Domnul, sunt cu tine, să te scap și să te mântu*” (Ieremia 1, 8). Și de aceea ne-a adus Domnul Iisus scumpa Lui chemare: „*Îndrăzniți, căci Eu am biruit lumea!*” (In 16, 33). Și de aceea ne-a lăsat ca testament scumpa făgăduință: „*Nu vă temeți!...Iată, Eu cu voi sunt până la sfârșitul veacului*” (Matei 28, 20).

Unica soluție pentru a depăși starea de fobie și îndoială a fost și rămâne rugăciunea pentru cei bolnavi și pentru medici, pe care o făceam la fiecare slujbă, la care adăugăm diferite citate biblice și sfaturi duhovnicești, distribuite prin intermediul rețelelor sociale și al grupului special pe Viber.

Pandemia și familia

Sub aspect negativ s-a înregistrat o statistică îngrijorătoare a creșterii numărului de divorțuri (cu 12% în anul 2020 față de 2019). Petrecând mai mult timp împreună, cei doi soți s-au simțit ca două persoane care nu se mai cunosc, care nu mai împărtășesc aceleași idealuri. Au pierdut bucuria de a fi împreună, de a discuta, de a plănuși. Explozia de divorțuri nu poate fi pusă pe seama pandemiei, pe faptul că în această perioadă soții au petrecut mai mult timp împreună, ci pe înstrăinarea personală de dinainte de pandemie, pe lipsa de comunicare dintre soți. Înainte de perioada de pandemie cei doi soți, copleșiți de preocupările de ordin material,

nu au mai avut timp de preocupări comune de ordin moral-spiritual. Fie că unul dintre soți a fost plecat la muncă peste hotare și, datorită crizei generale provocată de pandemie, s-a reîntors acasă, fie că zi de zi soții erau preocupați exclusiv de obținerea beneficiilor materiale – toate acestea au dus la o înstrăinare și la pierderea sensului esențial al căsătoriei, și anume iubirea dintre soți. Astfel, îndatoririle în cuplu au fost mai mult de ordin material și foarte puțin, spre deloc, de ordin sufleteș, spiritual. Or, tocmai iubirea duce la grija și responsabilitatea față de cel de lângă noi. Atunci când cei doi soți au pășit în viața de familie, ceea ce i-a legat a fost iubirea și sentimentul responsabilității și al dorinței de jertfire a unuia față de altul, fără a ști ce le va oferi viitorul din punctul de vedere al locului de muncă sau al veniturilor materiale [4, 215-216].

În parohia noastră a fost un caz neplăcut, când o enoriașă a rămas izolată cu trei copiii mici în casă, fără soț, care era plecat la muncă în străinătate și nu putea reveni acasă din cauza pandemiei. Luna de zile, trăită la marginea satului, i-a zdruncinat starea psihică. Ea le-a depășit treptat prin intermediul serviciilor divine, având posibilitate să iasă din casă și să comunice cu alte mame și doamne din comunitate.

Potrivit istoricului Theodor Paleologu, Biserica trebuie să își îndeplinească rolul de a lumina: „Biserica are un rol foarte important. Biserica dă un sens, ne ajută să îndurăm o situație dificilă. În situații precum o pandemie, oamenii au nevoie de consolare, au nevoie de sens, au nevoie de revenirea la anumite valori, iar Biserica are un rol important de jucat, tocmai pentru a-i ghida pe cei care aderă la credința creștină” [5].

În spațiul ortodox, închiderea bisericilor a fost acceptată mult mai greu de credincioși, mai ales de cei practicanți. Această acțiune a guvernelor a fost interpretată într-o cheie antihristică și apocaliptică de foarte mulți creștini, preoți și laici.

Cum a schimbat pandemia de coronavirus desfășurarea serviciilor religioase în întreaga lume? Multe biserici au fost închise sau, acolo unde era posibil, slujbele se desfășurau în aer liber. Manifestările religioase, în cadrul cărora se adună un număr mare de persoane, au fost amânate din cauza pandemiei, scrie CNN. Liderii spirituali din întreaga lume s-au adaptat și au găsit o soluție pentru credincioși: transmiterea live a serviciilor religioase [1].

Cum pandemia de coronavirus forțează companiile să găsească soluții ca angajații să lucreze de acasă, la fel și adunările religioase se vor muta în mediul online. Răspândirea virusului a afectat oamenii de toate religiile, din întreaga lume.

Comunitatea pe care o conduc în calitate de paroh, de ani transmite live sfânta liturghie duminicală și a celei de sărbători. De regulă, se citea doar sfintei evanghelie și tâlcuirea ei. În mediu 100-200 de enoriași urmăreau slujba.

Atunci când situația pandemică ne-a impus oficierea serviciului divin fără participarea enoriașilor, am purces la două lucrări importante:

- Transmisiunea slujbelor live pe Facebook;
- Postări catehetice pe rețele de socializare;
- Sfaturi duhovnicești și îndemnuri la rugăciune intensă pe un grup al Parohiei Ghidighici, pe Viber.

În această perioadă, urmăritorii online s-au mărit la mii de creștini, lucru imposibil în condiții de slujbe obișnuite din cauza încăperii mici a locașului sfânt.

Ne-am bucurat că tehnologiile au făcut acest lucru important. Între timp mi s-a trezit un gând: ca nu cumva creștinii noștri, și așa pasivi, să se obișnuiască cu astfel de liturghii și vor

renunța, după pandemie, la frecventarea fizică a bisericii. Nu știu dacă temerea mea ar fi fost realizată sau nu, în caz dacă restricțiile ar fi fost prelungite. Cert este că ne-am pus un scop clar: încetul cu încetul să scoatem pe creștini din casă, să trecem de la regimul online la cel offline, să îi rupem pe la ecranele televizorului și calculatorului, să-i deprindem din nou să se roage, să citească, să învețe, să trăiască în lumea reală, și nu în cea virtuală.

Biserica și comunicarea

Niciodată nu veți vedea într-o biserică ortodoxă instrumente muzicale și tineri dansând pe amvon. Poate că, spre deosebire de bisericile protestante, avem ceva de pierdut, fiindcă mulți tineri caută ca viața să fie cât mai distractivă. Dar să știți că Biserica Ortodoxă, spre deosebire de cea Romano-Catolică și alte confesiuni creștine, rămâne stabilă, neschimbată și tradițională pe parcursul aproximativ 2 milenii. Cu alte cuvinte, liturghia, sfintele taine, vestimentația clericală, rugăciunile și textul Bibliei Ortodoxe, cu mici deosebiri textuale și ritualiste, rămân exact așa precum au fost în primul mileniu. De ce? Pentru că, în aflându-se în miezul civilizației păgâne, creștinismul s-a evidențiat mereu prin forma, cultura și comportamentul adepților ei.

Dacă astăzi toată lumea se distrează, saltă și înnebunește, atunci trebuie să existe pe acest pământ un loc liniștit și sigur, unde să te poți odihni, să te aduni, să privești imaginile sfinților mucenici, care s-au jertfit pentru credința și viața cea veșnică, să auzi melodii domoale și dulci, să absorbi mirosul de ceară curată și tămâie. Scopul Bisericii este să facă pe toți oamenii sfinți, dar nu să le ofere popcorn și petrecere uimitoare! Or, Biblia este neschimbată, Biserica urmează misiunea ei la fel, precum Hristos, deoarece „*Iisus Hristos, ieri și azi și în veci, este același.*” (Evrei 13, 8).

Altă problemă este limbajul – de multe ori arhaic, greu de înțeles și de asimilat –, în care comunică Biserica cu credincioșii ei. Să înțelegem că preotul niciodată nu va vorbi modern de pe amvonul bisericii sale, căci are publicul de toate vârstele și nivelele de școlarizare. De altfel, se recomandă crearea unor cercuri și școli pentru copii și adolescenți, în afara programului liturgic, unde preoții vor vorbi pe înțelesul tinerilor de azi. Anume în cadrul acestor lecții de catehizare preoții vor deschide, în limbaj modern, taina ascunsă pentru ochiul unui necredincios: nemurirea, viața veșnică, fericirea de a iubi, a ierta și a ajuta necondiționat.

Deci, predica preotului nu poate fi expusă în limba lui Ștefan și Neagoe Basarab, dar nici nu o va reda în stilul unui showman și să transforme biserica într-un club de profil religios. Aici sarcina cea mai mare cade pe umerii școlilor teologice, care trebuie să pregătească cadre educate, care să aibă limba „ascuțită” și ureche să poată auzi necesitățile comunității și să vorbească pe înțelesul tuturor.

Pandemia și Liturghia

În Republica Moldova și în România, liturghia din noaptea Învierii a fost săvârșită în absența credincioșilor:

1. În Noaptea Învierii (18 spre 19 aprilie 2020), în comunitățile religioase vor oficia slujbele praznicale de Sfintele Paști doar fețele bisericești, fără participarea enoriașilor. Totodată, nu se vor sfinți darurile de Paști în incinta și adiacentul bisericilor și mănăstirilor.

2. În localitățile urbane și rurale, cu excepția municipiilor Chișinău și Bălți, după finalizarea slujbelor praznicale, reprezentanții fețelor bisericești se vor deplasa pe drumurile publice/locale pentru a asigura sfințirea darurilor credincioșilor, la poarta casei/locuinței, cu respectarea distanței sociale și măsurilor de protecție individuală.

3. În municipiile Chișinău și Bălți, până la 17 aprilie 2020, reprezentanții comunităților religioase vor asigura sfințirea darurilor de Paști (pască, cozonac, etc.) propuse de agenții economici spre comercializare, direct la sediul unităților de producere, pentru a putea fi comercializate credincioșilor până în ziua de Sâmbătă, 18 aprilie 2020 [6].

Mărturisesc că cel mai dificil moment pentru preoți a fost exclamarea salutului pascal: Hristos a înviat, care trebuia să fie urmat de un răspuns unanim din partea creștinilor: Adevărat a înviat. Dar nu a fost așa! Și fiindcă biserica era goală, răspunsul putea fi oferit doar de cântărețul de la strană, și acel răspuns era unul nehotărât. Cer este că în anul următor curtea bisericii și biserica propriu-zisă erau neîncăpătoare în noaptea de Paști, iar la înconjurul tradițional al bisericii vedeam fețele oamenilor dornice de sfintele slujbe. Lacrimi de bucurie și emoții de nedescris cuprindeau pe toți cei prezenți. După Paștele pandemic, strigătul preoților „Hristos a înviat!” și răspunsul creștinilor a fost mai viu, mai tare și mai hotărât.

Astfel că, în perioada pandemică, când enoriașilor li s-a interzis frecventarea bisericilor, comuniunea liturgică a fost lipsită de sensul ei original. Or, după canoanele Bisericii, preotul nu poate oficia liturghia fără măcar un creștin, fiindcă atunci când exclamă din numele lui Hristos *Luați, mâncați, acesta este Trupul Meu... Beți dintru acesta toți, acesta este Scump Sângele Meu* se adresează creștinilor, care în mod normal nu pot fi spectatori pasivi, ci participanți vii, adică să se alăture ucenicilor lui Hristos la Cina cea de Taină și să se împărtășească din Trupul și din Sângele Domnului. Însuși termenul Liturghie înseamnă din greacă lucrare comună, nu spectacol al unui actor iscusit, lucrare, conlucrare, colaborare a tuturor membrilor bisericii. Scopul liturghii este să amintească de viața, învățătura, patimile, moartea și învierea lui Hristos, să ofere creștinilor hrana – Euharistia sau Împărtășania: „*Căci de câte ori veți mânca această pâine și veți bea acest pahar, moartea Domnului vestiți*” (I Corinteni 11, 26). Deci, cei se împărtășesc devin părtași la patimile, moartea și învierea lui Hristos.

Pandemia și Împărtășania

O altă problemă, legată de pandemie, a fost modul în care să fie oferită Sfânta Împărtășanie. Cel mai mare val de critici, comentarii și invinuiți Biserica Ortodoxă le-a primit cu privire la una dintre cele mai importante Taine ale creștinismului. Aceasta a favorizat timpul care a coincis cu Postul Mare, când credincioșii vin să se spovedească și să se împărtășească. Aici ne-am trezit că nu am fost poate nici acum în stare să dăm lămuri clare, teologice și echilibrate. Biserica a făcut tot posibilul să-și apere tradiția, nu pe credincioșii ei, supuși unui pericol global.

„O biserică care nu servește Euharistia încetează să mai fie o biserică,” spunea mitropolitul Pergamului, Ioan Zizioulas. Biserica nu a încetat niciodată să celebreze Euharistia, deoarece chiar și în perioada de pandemie Liturghia a continuat să fie slujită, deși într-un mod restrâns, în spatele ușilor închise din mănăstiri și biserici, fără credincioși sau cu un număr limitat de credincioși. Biserica Ortodoxă, fiind conștientă de pericolul la care este expusă prin atacarea directă a eclesiologiei sale, încearcă găsirea soluțiilor pentru a nu îi fi îngrădit dreptul de a oferi credincioșilor ei Sfânta Euharistie.

Vă ofer în continuare o excursie în trecut. Dar de la bun început să vă zic că într-una din pildele Sale, numită Pilda Nunții Fiului de Împărat (Matei 22, 1-14), Hristos se prezintă drept fiu de împărat, prin care se subînțelege că este însuși Tatăl ceresc, Mireasa este Biserica, iar credincioșii din toate locurile și timpurile sunt nuntașii poftiți să celebreze împreună această

nuntă frumoasă. Și ce facem noi când acceptăm invitație la nuntă? Ne pregătim, ne spălăm, ne îmbrăcăm în straie curate sau noi și venim în sală, unde salutăm pe tinerii căsătoriți, le oferim daruri, apoi îi salutăm pe cei prezenți și ne așezăm la masă, la locul potrivit să luăm masa sărbătorească. Bineînțeles că nimeni nu refuza bucatele pe care le propuneau la masă – toți se ospătau! Acum, strămoșul nostru din vechime făcea același lucru în raport cu biserica din localitatea sa: se spăla, se îmbrăca cu straie curate și venea cu toată familia în locașul sfânt. Acolo salutau gazda, aduceau daruri Mirelui Hristos și Miresei Biserica: vin, ulei, făină, ceara, brodatură pentru acoperirea icoanelor etc. După ce ofereau daruri, îi salutau pe ceilalți creștini și ocupau locul lor. Iar la momentul potrivit, luau de la Masă, adică se împărășeau, să ospătau. Căci așa sunt îndemnați creștinii la fiecare liturghie: *Gustați și vedeți că bun este Domnul* (Psalmul 33, 8). Desigur, cu excepția celor cu păcate grave și a femeilor aflate în perioada necurăției, care erau lipsiți de Împărtășanie. De aceea, pentru creștinii ortodocși, liturghia este asociată cu nunta lui Hristos, cu ospățul cel mare, cu masa cea bogată și îmbelșugată.

Concluzii și recomandări:

Pandemia produsă de virusul Sars-CoV 2 nu a fost și nici nu va fi singura căreia a trebuit să-i facă față Biserica cu credincioșii săi. Majoritatea creștinilor a văzut în această pandemie, ca de altfel în toate evenimentele catastrofice care au cauzat distrugeri, suferință și moarte, pedeapsa lui Dumnezeu pentru păcatele oamenilor. Pe de altă parte, creștinii nu puteau accepta aceste suferințe, știind că Dumnezeu este dragoste, și nimic nu ar pricinui omului drept sau păcătos: *„El face să răsară soarele și peste cei răi și peste cei buni și trimite ploaie peste cei dreپți și peste cei nedreپți.”* (Matei 5, 45) și *„El nu voiește moartea păcătosului, ci ca păcătosul să se întoarcă de la calea sa și să fie viu”* (Iezechiel 33, 11).

Sfânta Liturghie nu a încetat niciodată de a fi săvârșită în biserici în timpul pandemiilor, chiar dacă în epoca modernă aceasta s-a oficiat fără participarea credincioșilor, accesul acestora în locașurile de cult fiind interzis prin lege. Totuși, cei care au dorit să primească Sfânta Euharistie au fost împărtășiți fie la domiciliu, fie la biserică, după ce Statul a îngăduit săvârșirea Sfintei Liturghii cu participarea credincioșilor în afara locașului de cult.

În chip pozitiv, săvârșirea Sfintei Liturghii în aer liber a dat tuturor credincioșilor șansa de a vedea întreaga lucrare liturghisitoare a preotului, care, altfel, se săvârșea după catapeteasmă, apropiindu-i mai mult de Sfântul Altar și de Sfânta Masă și ajutându-i să înțeleagă Sfânta Taină a Euharistiei. Pentru această situație merită reținută remarca unui medic, creștin practicant, care nu ezită să se împărtășească cu aceeași linguriță atât el, cât și soția și cei trei copii ai lor și care a afirmat: *„Ne-au scos afară din biserică pentru a ne băga pe toți în Sfântul Altar”* [3].

Prin rugăciuni creștinii dobândesc harul de a îndura necazurile care se abat asupra lor, de a câștiga din ele un folos duhovnicesc, de a se face împreună pătimitori cu frații lor loviți de rele, dar și cu cei străini de credința lor: *„Purtați-vă sarcinile unii altora și așa veți împlini legea lui Hristos”* (Galateni 6, 2).

Din perspectivă creștin-ortodoxă există o igienă a vieții creștine: trupești, morale, spirituale. Respectarea ei este cea mai bună profilaxie a îmbolnăvirilor.

Prima concluzie și recomandare: Este nevoie majoră să învățăm să ne ascultăm și să ne auzim unii pe alții. Pandemia a demonstrat clar că suntem prea nerăbdători și incapabili de a ne auzi și de a ne asculta unul pe altul.

A doua concluzie și recomandare: Deși Biserica și Statul colaborează la toate nivelele posibile: școala, spital, penitenciare, poliția, armată, totuși s-a demonstrat o lacună uriașă în această conlucrare, care probabil că a fost mai mult formală, superficială și nesistematică.

A treia concluzie și recomandare: Lipsa unui dialog deschis, pașnic, științific, organizatoric, care ar putea evita multe neînțelegeri, provocări, suspiciuni și intrigi. De altfel, transparența deciziilor luate de ambele părți – Biserica și Stat – ar putea preveni și limpiți apariția fake-news-urilor despre cipurile lui Bill Gates și a efectelor negative ale sistemului 5G.

A patra concluzie și recomandare: Biserica nu a desfășurat în ultimii 30 de ani o cateheză corectă, clară și argumentată despre viața, comportamentul, igiena fizică și spirituală a creștinului. De exemplu: până-n prezent sunt slujitori care spun că nu e voie să te speli pe dinți dimineața înainte de a primi Sfântul Trup și Sângele Domnului, riscând să înghiți apă și, astfel, să fii lipsit de dreptul de împărtășanie. Aceste viziuni nu pot fi îndreptățite nici liturgic, nici canonic. Promovarea unui mod sănătos de viața fizică ar preveni apariția multor maladii pentru viitor. Așadar, preoții trebuie să se preocupe cu eliminarea superstițiilor, practicilor magice și raporturilor comerciale față de slujbele bisericesti. Prin predici și presa bisericească să educe și să crească viitori slujitori și creștini practicanți lucizi la minte și cu evlavie sănătoasă. De aceea unul din mari părinți înduhovniciți ai secolului trecut Paisie Aghioritul spunea că „*fără duhovnici buni bisericile se golesc, se umplu psihiatriile, închisorile și spitalele*”.

A cincea concluzie și recomandare: Biserica, prin preoții săi, trebuie să fie foarte atentă la replici, comentarii și discuții publice și pe rețele de socializare, mai ales atunci când se întâmplă o nenorocire în lume sau în țară. Avem exemple neplăcute în cazul incendiului clubului Colectiv din București și, mai recent, cutremurul de la hotarul Turciei cu Siria, când s-au găsit „deștepți” de a da această tragedie drept pedeapsa lui Dumnezeu pentru faptul că guvernul turc a transformat Catedrala Sfânta Sofia din Istanbul în moschee. Aici îmi amintesc de o vorbă frumoasă spusă de un preot misionar român Ioan-Florin Florescu din Scoția:

Revenind la catastrofe și predici, când, în decembrie 1988, un avion s-a prăbușit peste micuța localitate scoțiană Lockerbie, în urma unui atentat terorist, resturile sale au pulverizat o stradă întreagă, mai puțin casa părintelui Patrick Keegans, care a rămas neatinsă. Presa a văzut în asta o minune, dar la prima sa predică, părintele le-a citit enoriașilor Luca 13,1-5 („Credeți că ceilalți au fost mai păcătoși decât voi? etc.”) și le-a spus așa: „Nu știu de ce frații noștri sunt în mormânt și noi am scăpat cu viață. Să știți că puteam pieri cu toții la fel. Dar știu sigur că cea mai mare minune care s-a întâmplat aici cu noi, cei care de data asta am scăpat, este timpul lăsat nouă pentru pocăință [2].

Așadar, Biserica este chemată să se fie solidară cu cei suferinzi, poate nu neapărat să fie activă social, cât prin predici să îndemne pe toți la rugăciune, la viețuire pașnică, la colaborare prietenoasă între toți cetățeni.

A șasea concluzie și recomandare: Să învățăm să ne ajutăm unii pe alții, să ne susținem și să ne încurajăm în situații dificile. Izolarea pandemică a adus multe traume psihologice oamenilor solitari: vârstnicilor, văduvelor, persoanelor private de libertate (cărora le-a fost lipsit dreptul la întrevederi cu membrii familiei). Bunul simț, iubirea și compasiune pot ajuta să ne eliberăm de indiferență, egoism și mândrie personală: „*Căci flămând am fost și Mi-ați dat să mănânc; însetat am fost și Mi-ați dat să beau; străin am fost și M-ați primit. Gol am fost și M-ați îmbrăcat; bolnav am fost și M-ați cercetat; în temniță am fost și ați venit la Mine.*” (Matei 25, 35-36).

A șaptea concluzie și recomandare, finală și cea mai importantă: E nevoie mare să învățăm să conviețuim împreună, să ne respectăm și să ne iubim: „Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții.” (Ioan 13, 35).

Vreau să cred că după pandemie vom fi cu toții prudenți, pașnici, corecți și înțelegători, să avem grijă în continuare de igiena trupului, de curățenia locuințelor, dar mai ales de purificarea cugetului și a sufletului nostru.

BIBLIOGRAFIE

1. "Căutându-l pe Dumnezeu online". Disponibil: / <https://www.digi24.ro/stiri/externe/mapamond/cautandu-l-pe-dumnezeu-online-cum-a-schimbata-pandemia-de-coronavirus-desfasurarea-serviciilor-religioase-in-intreaga-lume-1278142> (vizitat 21.02.2023)
2. FLORESCU, I-F. *Păcatele victimelor și virtuțile supraviețuitorilor*. Disponibil: // <https://ioanflorin.wordpress.com/2021/01/06/pacatele-victimelor-si-virtutile-supravietuitorilor/> (vizitat 22.02.2023)
3. GAGU, C. Viața bisericească și cea religioasă a creștinilor în vremea pandemiilor. În: *Teologie și educație la Dunărea de Jos*. 2020. nr. 18, 20-55, ISSN 1843-8660.
4. GOSTA, G. Familia ca „ecclesia domestica” – model de jertfelnicie în perioada pandemiei. În: *Studia Doctoralia*, Arad, 2021, An VI, nr. 6, p. 215-216, ISSN 2537-3668.
5. *Paleologu Theodor: „Biserica are un rol esențial în combaterea anumitor aberații”*// <https://romania.europalibera.org/a/theodor-paleologu-biserica-are-un-rol-esen%C8%9Bial-%C3%AEn-combaterea-anumitor-avera%C8%9Bii-/31197047.html> (vizitat 21.02.2023)
6. *Recomandările Ministerului Afacerilor Interne cu privire la organizarea slujbelor pascale – Mitropolia Chișinăului și a Întregii Moldove*. Disponibil: // <https://mitropolia.md/recomandarile-ministerului-afacerilor-interne-cu-privirea-la-organizarea-slujbelor-pascale/> (vizitat 22.02.2023)